

REPORTAJUL CULTURAL: ASPECTE DEFINITORII ȘI ASERȚIUNI EXPLICATIVE

Laura TUGAREV

Universitatea de Stat din Moldova

Reportajul cultural face parte din categoria genurilor *jurnalistice* nobile. Această specie se află la intersecția dintre publicistică și literatură, se apropie mai mult de textul literar prin expresiile retorice, mărcile artistice și viziunea estetică. Reportajul cultural poate porni de la un eveniment cultural fierbinte sau cald: o lansare de carte, o expoziție de sculptură sau fotografie, un spectacol de balet sau un concert simfonic, dar, pe de altă parte, și de la un eveniment rece: arhitectura unui conac, monumentele de artă, arta decorativă. Important este faptul că stilistica reportajului cultural se axează pe concizie/ precizie, iar jurnalistul trebuie să transfere cititorul la fața locului prin vitalitate, prin elemente originale și inedite care transformă textul într-o „celulă de viață”.

Cuvinte-cheie: *art journalism, reportaj, reportaj cultural, eveniment cultural, clasificare, structură, specie nobilă.*

CULTURAL REPORTAGE: DEFINING ASPECTS AND EXPLANATORY ASSERTIONS

Cultural reportage may be considered the noblest genre of all. Being placed at the crossroads of journalism and literature, it has a series of elements, traditionally belonging to the literary texts, such as artistic marks and aesthetic vision. The cultural reportages may be generated by various cultural events: book launch events, sculpture exhibitions, ballet, symphony concerts. On the other hand, decorative art, architecture, pictures may also serve as a prerequisite for cultural reportages. The stylistics of the cultural reportages is focused both on precision and concision; the journalist should be able to transfer the reader to the location where the phenomenon took place, by using original elements that transforms the text into a “cell full of life” Cultural reportage can draw on the visual arts, using changes of perspective, and it can make use of metaphors, parables, and allegories.

Keywords: *reportage, cultural reportage, art of reportage, cultural event, classification of reportage, editing and writing reportage.*

Cultura este o mașinărie în producerea de valori materiale și spirituale, este acea dimensiune care dă motor pilonilor esențiali de natură spirituală ce ghidează, în particular, orice individ social și chiar întreaga societate în ansamblu, iar arta este produsul activităților artistice și creative, al culturii spirituale. Cultura și arta sunt procese dinamice, în veșnică schimbare, care în societatea contemporană capătă contururi și nuanțe noi. Diseminarea în mase a valorilor culturale și a produselor artistice și de creație, a informațiilor privind noile procese, fenomene și tendințe culturale se face prin intermediul diferitelor instituții de profil, printre care și mass-media. Or, sub egida culturală, presa mereu a urmărit să pună într-un permanent circuit valorile culturale ale societății.

În contextul dezvoltării culturii din Republica Moldova, Art Jurnalismul se face remarcant atât prin relatarea evenimentelor și problemelor culturale, cât și prin sprijinirea procesului prin care mass-media aduce pe agenda publică produsul mediatic cultural autohton și îl diseminează în spațiul public. Art Jurnalismul poate fi definit ca o orientare, o direcție asociată, afiliată domeniului culturii; acesta este un distribuitor al produsului cultural, un formator de opinie care face posibilă deschiderea spre acea direcție în asimilarea și perceperea comunicării culturale. Art Jurnalismul însumează gama complexă de specii clasice (știrea, interviul și reportajul cultural) și a celor de alternativă (recenzia, nota culturală, tableta, eseul etc.).

Reportajul cultural – aspecte definitorii

Art Jurnalismul de teren, precum și alte tipuri de jurnalism, folosește, într-o măsură mai mare sau mai mică, toate genurile și speciile jurnalistice, un rol esențial revenindu-i, în acest context, reportajului. Dicționarul Explicativ al Limbii Române prezintă reportajul ca un „gen publicistic care, folosind mijloace literar-artistice, informează operativ asupra unei situații, a unor evenimente, realizări pe baza unei documentări la fața locului” [1], iar în Dicționarul Enciclopedic găsim reportajul ca „specie publicistică apelând adesea la modalități literare de expresie, care informează operativ asupra unor realități, situații, evenimente de interes general sau ocazional”.

În linii mari, reportajul poate fi definit drept gen jurnalistic care presupune relatarea amplă a evenimentului narativ în dinamica dezvoltării sale, inserează efectul prezenței prin introducerea elementelor preluate de la fața locului, conturează elementele portretistice ale actorilor sociali implicați în eveniment și prezintă faptul propriu-zis produs. Această definiție pune accentul pe elementele procesuale ale reportajului care reprezintă specificitatea acestuia în raport cu alte genuri de presă. Totodată, definiția scoate în evidență caracteristicile genului care, într-un fel, asigură interferențele dintre reportajul jurnalistic și unele specii ale literaturii. În această ordine de idei, Georgeta Stepanov menționează: Reportajul este unul dintre cele mai eficiente genuri jurnalistice, prin intermediul căruia este valorizat masivul informațional potențial, iar reportajul social, prin definiție, este genul informativ prin care se relatează despre un eveniment concret, înregistrat și perceput de ziarist, martor ocular sau participant la eveniment” [2, p.171].

Cornel Nistorescu afirma că „dintre genurile clasice ale jurnalisticii, reportajul este mai apropiat de textul literar, cu toate atuurile sale expresive, decât de stilul funcțional specific textului jurnalistic” [3]. Fără îndoială, reportajul este o specie caracteristică jurnalisticii, dar acesta se apropie de literatură anume prin folosirea mijloacelor literare de expresie, viziune artistică și mesajul estetic.

Philippe Gaillard distinge două mari categorii de reportaje: „De o parte există reportajele specializate, care se mai cheamă uneori și cronici parlamentare sau politice, judiciare, sportive (...). De altă parte, găsim reportajul mai puțin specializat, care constă în tratarea unor subiecte fără legătură între ele și al căror tip este reportajul de informare generală” [4]. În categoria reportajelor specializate, considerăm noi, se include și reportajul cultural. Așadar, reportajul specializat pe domeniul culturii sau, altfel spus, reportajul cultural este diferit prin stilul de prezentare a informației mediatice; or, el poate îmbrăca fie haina unei cronice care are menirea de a trata subiecte cu tentă culturală, fie printr-o o construcție compozițională specifică să abordeze o anumită tematică din domeniul culturii. La rândul său, Langlois afirma despre reportaj că „prin definiție, un reportaj raportează ceea ce se întâmplă și ceea ce s-a întâmplat. El prezintă un eveniment, o situație, expune fapte” [5, p.103]. Reportajul are menirea de a transpune realitatea în informație și de a o prezenta publicului prin relatarea amplă a faptelor care s-au produs în miezul evenimentului.

Voiron afirma că „sunt oameni care nu sunt făcuți să fie reporteri. Ei nu vor găsi niciodată apă în mare. Îi trimiți să facă un reportaj în uzină și ei se întorc cu raportul financiar și cu catalogul de mașini” [6, p.52-55]. Reporterul este cel care pătrunde în atmosfera evenimentului, simte vibrarea acestuia, interacționează cu actorii evenimentului (martorii, dar și cu cei direct implicați) și apoi transformă evenimentul în informație, aduce în prim-plan evenimentul trăit în punctul lui maxim de forță și importanță considerabilă, reconstituit dintr-un unghi de vedere care permite cititorului senzația de a fi acolo, în miezul evenimentului, oferindu-i posibilitatea să descopere și să observe faptele cele mai însemnate. În această ordine de idei, Mariana Brandl-Gherga de la Universitatea de Vest (Timișoara) subsemnează „prima receptare a realității, cea văzută și prelucrată de ziariști în unități informaționale care construiesc textul scris. Lectura presupune o receptare a realității în a doua instanță, care este cititorul” [7].

Așadar, *reportajul cultural* poate fi definit drept *specie jurnalistică, complexă, ce aparține genului publicistic, înglobând cele trei moduri de expunere: descrierea, narațiunea și dialogul, care vine să prezinte realitatea culturală (eveniment, fenomen, mișcare), creând impresia unei reconstituiri în amănunte de la fața locului prin instrumente literare și viziune artistică de ansamblu.*

Pe măsură ce reportajul devine un imperativ al presei, apar tot mai mulți dintre cei care se preocupă de comentarea și interpretarea acestei specii, numită și „nobilă” în literatura de specialitate. Reportajul cultural este frecvent vizibil în paginile publicațiilor periodice din Republica Moldova, deși nu întotdeauna acesta își păstrează forma teoretico-academică, alunecând în limanul unei simple relatări, sau, dimpotrivă, „migrând” masiv spre literatură. Oricum, în Republica Moldova există exponenți ai căror scriitură jurnalistică poate fi calificată ca una veritabilă, printre aceștia numărându-se: Nina Josu (Literatura și Arta), Irinia Nechit (Jurnal de Chișinău), iar problematica reportajului cultural se face vizibilă în publicațiile culturale: *Clipa siderală, Contrafort, Destin Românesc, Metaliteratura, Patrimoniul istoric, Sud-Est cultural.*

Clasificarea și arhitectonica reportajului cultural

Reportajul poate porni de la relatarea unui eveniment cultural: o lansare de carte, vernisajul unei expoziții, o galerie de sculpturi sau fotografie, un spectacol de balet sau un concert simfonic. Acesta își are punctul de început de la un eveniment care înglobează o noutate, originalitate și trezește interes pentru public, care merită a fi mediatizat, având ca obiective: informarea și culturalizarea receptorului. Reportajul cultural este o însușire

de fapte trecute prin filiera cognitiv-artistică a reporterului, adăugând în compoziția reportajului elementul unei scriituri „vii”. Deși într-un reportaj este greu de păstrat obiectivitatea incognito, autenticitatea informației și onestitatea abordării rămân reguli de aur ale lui.

Varietatea formei și a conținutului reportajelor a oferit cercetătorilor prilejul să identifice și să teoretizeze diverse criterii de clasificare a acestuia. Există foarte multe puncte de vedere asupra tipologiei reportajului, iar în cele ce urmează vom încerca să facem o trecere succintă în revistă a celor mai semnificative viziuni.

Cercetătoarea Elma Scott Wattson din Statele Unite ale Americii propune un concept de clasificare cu caracter general, care include următoarele tipuri de reportaje:

- schițe de interes uman;
- relatări despre persoane interesante;
- documente umane autobiografice;
- reportaje istorice, schițe de călătorie;
- reportaje de interpretare;
- reportaje de popularizare a științei;
- reportaje de orientare practică [8].

Menționăm caracterul oarecum incert al tipologiei respective, fapt determinat de lipsa unui criteriu cert, în baza căruia a fost realizată clasificarea reportajelor. Or, ceea ce a propus Elma Scott Wattson se aseamănă mai mult cu o simplă enumerare sau trecere în revistă a diferitelor tipuri de reportaje existente în mass-media contemporană.

Clasificările acceptate și recunoscute de către teoreticienii mass-mediei întotdeauna au la bază un anumit criteriu, fie că este vorba de retorica reportajului, fie de arhitectonica, de tematica lui etc. În literatura românească, în schimb, poate fi scoasă în evidență o altă tipologie, în funcție de criteriile axate pe:

- Tema reportajului:
  - a) reportajul de specialitate, între care și cel cultural, alături de: reportajul politic, economic, social-cetățenesc, sportiv etc.;
  - b) reportajul de informare generală: reportajul de fapt divers, de călătorie, portret, cultural, monografic, publicitar.
- Evoluția narațiunii: reportajul propriu-zis, colaj, eseu, povestire, anchetă.
- Componenta dominantă a personalității reporterului: reportajul descriptiv, de meditație filosofică, de dezbateri etică.

Luminița Roșca în *Manualul de jurnalism. Tehnici fundamentale de redactare* [9, p.64-65] propune, în baza celor două școli de jurnalism – franceză și americană, o altă tipologie:

- Viziunea retorică a reportajului. Teoreticienii francezi au clasificat reportajele în funcție de elementele pe care jurnalistul intenționează să le evidențieze: reportajul de atmosferă (elemente de decor) și cel de eveniment (înlănțuirea faptelor);
- Evaluarea semnificației/complexității evenimentului, specifică școlii americane de jurnalism, care propune clasificarea din perspectiva funcției de complexitate și semnificații a faptelor ce stau la baza redactării interviului. Astfel, americanii propun drept criterii de clasificare a reportajului: faptele diverse, temele de actualitate, evenimentele evidențiate prin complexitatea faptelor, evenimente caracterizate prin fapte ce se succed în timp.

Prin concluzie, în urma clasificării celor două școli, reportajul cultural poate lua următoarele forme:

- Reportajul cultural:
- 1. Reportajul cultural de atmosferă (1)
  - 2. Reportajul cultural de eveniment (2)
  - 3. Reportajul cultural de actualitate (3)
  - 4. Reportajul fapt divers (4)

1. Reportajul cultural de atmosferă. În acest caz reporterul tinde să transmită cititorului amprenta evenimentului cultural prin: atmosferă, decor, culoare, emoție și detalii care vin să reconstruiască imaginea realității, făcându-l pe cititor un participant virtual la eveniment.

2. Reportajul cultural de eveniment. Acest tip de reportaj poate fi conceptualizat ca înlănțuirea, împletirea faptelor de la fața locului; evenimentul este centrul, iar elementele de decor sunt lăsate în planul secund.

3. Reportajul cultural de actualitate. În acest caz, în reportaj se înscriu evenimentele care se consumă foarte repede și nu permit realizarea materialelor atemporale, spre exemplu: desfășurarea unui festival, cum ar fi Festivalul Levănțicăi, al Căpșunelor, Bostaniada etc.

În funcție de actualitatea evenimentului, Jean-Dominique Boucher distinge reportajul cald și reportajul rece. Prin abstracție, reportajul cultural cald se axează pe evenimente neașteptate, neprevăzute în lista de evenimente, acesta nu este neapărat inspirat din realitatea imediată (reportaj-magazin), iar în a doua categorie pot fi încadrate evenimentele care s-au produs, dar oricum trezesc interes, spre exemplu: creația unui meșter popular, arhitectura satului Butuceni, monumente istorice.

4. Reportajul fapt divers. În acest context, reportajul cultural poate fi inspirat din orice fapt preluat din arena evenimentelor zilnice. Acestea pot fi întâmplările și evenimentele care au loc pe parcursul zilei pe agenda evenimentelor culturale.

Reportajul cultural, indiferent de tipul, retorica, arhitectonica, problematica sau discursul acestuia, include, în mod obligatoriu, anumite elemente compoziționale, precum:

- evenimentul/problema, ideea principală;
- detaliile, desfășurarea faptelor;
- punctele de vedere, mărturiile, opiniile martorilor sau ale participanților la eveniment;
- elementele de atmosferă, de culoare;
- limbajul literar-artistic;
- Eu-l autoricesc.

Procesul de realizare a reportajului include mai multe etape de creație, precum:

Prima etapă începe cu „pregătirea”, care însumează o serie de activități specifice, cum ar fi: pre-documentarea, care presupune o documentare prealabilă despre tipul evenimentului, protagoniștii implicați, invitații la acest eveniment, durata, locul și data desfășurării și pregătirea instrumentelor necesare.

A doua etapă este „la fața locului”. Reporterul trebuie să-și activeze spiritul de observație și imediat trebuie să facă o radiografie a evenimentului, să identifice actorii principali și cei secundari, să-și gândească felul cum va interacționa cu personajele, pentru că specialiștii în domeniu afirmă că interacțiunea efectivă cu persoana care îl interesează pe jurnalist este o artă. Tot aici, reporterul trebuie să stabilească unghiul de abordare a evenimentului. Cât despre criteriile după care se selectează actorii, trebuie luate în considerare: rolul pe care îl joacă în desfășurarea faptelor, capacitatea constructivă în a evalua evenimentul, importanța/notorietatea personajului. Jurnalistul trebuie să aducă cât mai corect și obiectiv realitatea, atmosfera evenimentului. Reporter este cel care trebuie să-l „aducă” pe cititor la locul acțiunii, efectul prezenței și elementele „de culoare” trebuie să se facă palpabile în text.

A treia etapă rezidă în elaborarea propriu-zisă a reportajului. Reporterul trebuie să solicite de la sursă, sub o formă sau alta: o povestire, o mărturie, o explicație, chiar și o opinie, un punct de vedere vis-à-vis de evenimentul care se produce. Pe parcursul evenimentului, dacă nu-și schițează macheta reportajului, atunci trebuie să înregistreze cu strictețe cele ce se întâmplă, odată ce reportajul este o asamblare a lucrurilor, faptelor văzute, auzite, simțite și transmise de către jurnalist.

Actul de redactare a reportajului propriu-zis nu poate pleca departe de regulile gramaticii. Titlul rămâne, ca și în cazul altor specii, cel care invită cititorul la lectură. Prima parte a reportajului trebuie să scoată în relief imaginea cea mai „vibrantă” a evenimentului în cauză, dar și detaliile legate de personajul-cheie/ protagonistul evenimentului. Importante sunt și intertitlurile care mențin și chiar sporesc atenția și curiozitatea cititorului. O nuanță importantă este nota de ambiguitate, care se face vizibilă la început, dar care se lasă perindată și dezghiocată spre finalul reportajului.

În concluzie: relieful stilistic al reportajului cultural se axează pe concizie, reportajul trebuie să întrunească caracteristicile ce aparțin laconicului, precizia în ceea ce privește locul, data, explicațiile oferite de către participanți; simplitatea exprimării este cerută prin utilizarea cât mai puțină a neologismelor, regionalismelor, dar și a frazelor complicate. Culoarea: reportajul trebuie să sugereze, să creeze impresii și să transfere cititorul la fața locului prin vitalitatea care transformă textul într-o „celulă de viață”.

Așadar, Art jurnalismul va comporta încă mari schimbări în materie de construcția articolului cultural, limbaj, relieful stilistic, dar oricum acesta rămâne a fi expresie vivace în promovarea și mediatizarea culturii și valorilor culturale.

Referințe:

1. Dicționarul Explicativ al Limbii Române. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/reportaj> (Accesat: 25.12.2015)
2. STEPANOV, G. *Jurnalismul social: aspecte definitorii*. Chișinău: CEP USM, 2015.
3. Nistorescu Cornel salvează reportajul. Disponibil: <http://www.observatorcultural.ro/articol/cornel-nistorescu-salveaza-reportajul-2/> (Accesat: 20.01.2016)
4. GAILLARD, PH. *Technique du journalisme*. Paris: Presses Universitaires de France, 1971.
5. LANGLOIS, J.L. *Le manuel de journalisme radio – tele*. Montreal: Saint-Martin, 1989.
6. VOIROL, M. *Guide de la rédaction*. Paris: Les Guides du Centre de formation et de perfectionnement des journalistes, 2001.
7. *Relatarea – gen jurnalistic între mimesis și diegesis*. Disponibil: http://acad-tim.tm.edu.ro/socio_uman/pdf/2007/brandl.pdf (Accesat: 27.01.2016)
8. *Reportajul*. Disponibil: <http://www.scribub.com/jurnalism/Reportajul141831612.php> (Accesat: 28.01.2016)
9. ROȘCA, L. *Manual de jurnalism. Tehnici fundamentale de redactare*. Iași: Polirom, 1997.

Prezentat la 08.06.2016